

Venäjän yliopistot järjestyksen kourissa

Me suomalaiset, mehän tunnemme hyvin venäläiset yliopistot. Kenelläpä ei olisi valokuvakanossiaan, paperisessa tai digitaalisessa, poseerauskuva Moskovon Varpusvuorelta valtaisan yliopistorakennuksen edustalta. Monet ovat käyneet neuvostoliittolaisissa tai venäläisissä yliopistorakennuksissa sisälläkin, vaikka pääsy joihinkin niistä ei ole ollenkaan helppoa.

Mutta entisen Neuvostoliiton maiden yliopistoja ei voi tuntea, ellei ole samalla käsitystä maan tiedeakatemian merkityksestä tutkimukselle. Perinteisesti tutkimus on tehty tiedeakatemiassa, ja yliopistot ovat pelkkiä maisterien tai muiden päästökkäiden tuotantolaitoksia, joiden toimiala on ”ylin ammatillinen opetus”. Tiedeakatemiassa on valtavia, hyvin varustettuja instituutteja, joilla voi olla useita filiaalejakin, kun taas yliopistossa laitos voi olla yksi huone, jossa on yksi lankapuhelin-telefaxi ja pöydänkulmia jopa kymmenelle työntekijälle.

Venäjällä on yliopistojen ohella instituutteja eli korkeakouluja sekä eri alojen akatemioita, siis jonkinlaisia ammattikorkeakouluja. Niiden yleisnimenä on *vuz*, siis *vysšeje utšebnoje zavedenije* eli korkea-asteen oppilaitos. Näitä vuzeja Venäjällä on rekisteröitynä yli kolmetuhatta. Jostakin syystä lääkärit ja OKL:t, samoin kuin meikäläisittäin maa- ja metsätieteelliset tiedekunnat, on järjestetty omiksi erillisiksi yliopistoihinsa, ja filiaaleja on toista tuhatta.

Lisääntyneet kansainväliset kontaktit ja globaaliksi viihdebisnekseksi paisunut yliopistojen laittaminen paremmuusjärjestykseen eli ranking

(ven. *reiting*) ovat panneet Venäjän viranomaiset miettimään, miten saataisiin pari–kolme venäläistä vuzia maailman parinsadan parhaan vuzin listaan? Kyllähän Venäjän opetus- ja tiedeministeriö (jatkossa OTM) on tehnyt omia rankingeja, mutta niillä ei ole ollut juurikaan merkitystä esimerkiksi rahanjakoon tai toiminnan tason kehittämiseen.

Muutama vuosi sitten keksittiin erityinen hyvien yliopistojen kategoria, *kansalliset tutkimusyliopistot*. Nimikin jo indikoi, että niissä tehdään myös tutkimusta, opetuksen ohella siis. Presidentti antoi virkakäskyn kansallisesta opetusprojektista, jonka puitteissa järjestettiin kilpailu tämän statuksen saamiseksi. Vuoden 2009 kilpailussa valittiin kaksitoista kansallista tutkimusyliopistoa ja seuraavana vuonna viisitoista. Lisäksi OTM nimitti ilman kilpailua yhden teknillisen yliopiston ja yhden atomitutkimusyliopiston tähän kategoriaan. Kansalliseksi tutkimusyliopistoksi haluavalla oppilaitoksella piti olla ”tehokasta opetusta ja tieteellistä toimintaa” sekä kehittämisshalua ja -kykyä. Sen erottaa muista yliopistoista ”kyky generoida tietoa ja taata teknologian tehokas siirtäminen talouteen”. Sillä pitää olla tasokas henkilöstö, nykyaikainen infra sekä näyttöä kansainvälisestä ja kansallisesta tunnustuksesta. ”Strategisena missiona” tuli olla ”yhteistoiminta maan tieteellis-teknisen kompleksin dynaamisen kehittämisen kanssa”. Laatupeuhetuli tässä yhteydessä venäläisiin yliopistoihin ilmeisesti jäädäkseen ja korvasi osittain perinteisen määräpuheen.

Jossakin toisaalla ruvettiin ymmärtämään, ettei siinä ole järkeä, että yhdessä provinssi-kaupungissa toimii klassisen yliopiston ohella teknillinen, lääketieteellinen, pedagoginen ja ehkä myös maataloustieteellinen yliopisto ja kauppakorkeakoulu. Kuusi organisaatiota kilpailee samoista niukoista resursseista. Edellinen opetus- ja tiedeministeri **Andrei Fursenko** linjasi, että ajan myötä vuzien määrää supistetaan niin, että jäljelle jää 150–200 oppilaitosta koko maassa. Niistä vain puolensataa voisi säilyttää yliopiston statuksen.

Lääkkeeksi tähän pöhöttyneisyyteen keksittiin *liittovaltionyliopisto*. Pilottiratkaisu tehtiin jo 2006, kun Krasnojarskissa lyötiin kolmen yliopiston, yhden instituutin ja yhden akatemian hynttyyt yhteen ja saatiin Siperian liittovaltionyliopisto, ja kun Donin-Rostovissa yhdistettiin kolme yliopistoa ja akatemia, jolloin saatiin Eteläinen liittovaltionyliopisto. Nyt liittovaltionyliopistoja on yhdeksän, ja kymmenes on tekeillä Samaraan. Niiden tulee toteuttaa ”strategista johtamista” ja niiden hallituksissa pitää olla aluehallinnon ja liike-elämän edustajia. Tutulta kuulostaa.

Uusi julkisjohtaminen on tietysti uinut Venäjällekin ja saanut lämpimän vastaanoton. Kun yliopistot ovat olleet *budžetnyje*, niistä ollaan asteittain tekemässä *avtonomnyje*. Ennen yliopisto sai tulonsa valtion budjetista, mutta sitä ollaan nyt työntämässä pois valtion sylistä. Puhe autonomian lisäämisestä tarkoittaa käytännössä yliopistojen heitteillejättöä.

Kaikista opinahjoista ei voi tulla huippulaitoksia, joten tavallisille yliopistoille täytynee jäädä oikeus olemassaoloon. Mutta pudotuspeliä käydään niidenkin kesken. Viime vuonna OTM:n asettama poikkihallinnollinen komitea tutki sekä valtionyliopistot että yksityiset tarkoituksella seuloa niistä mustalle listalle niin sanotut tehottomat (*neeffektivnyje*) yliopistot. Tämän valikoinnin tulokset ovat nähtävillä OTM:n kotisivulla. Pietarin opetusalan sivulla tätä operaatiota sanotaan marraskuun vallankumoukseksi. Mutta ehkä jotakin jäi puolitiehen: osallistuminen arviointiin oli vapaaehtoista, ja

koska valtaosa oppilaitoksista katsoi arvioinnin tarpeettomaksi, ei pudotettavia vuzeja loppujen lopuksi kerrykään suurta määrää. Lisäksi suuri joukko vuzeja kuuluu muiden kuin OTM:n alaisuuteen.

Mikä sitten on tehoton vuz? Siltä puuttuvat juuri ne hyveet, joita kansalliselta tutkimusyliopistolta vaaditaan. Karsinta on tuottanut neljä ryhmää.

1. Korjattavat: niissä ilmenee tehottomuutta, mutta ne ovat elinkelpoisia laitoksia – taide-, kuljetus-, liikuntayliopistot, Pietarin elokuva- ja televisioinstituutti ym.

2. Tehottomat, mutta tarpeelliset: niitä on optimoitava. Tämän vuoden loppuun mennessä kehitysohjelmat käyntiin ja johto vaihdetaan.

3. Sulauttamalla lakkautettavat: ne yhdistetään muihin. Esimerkiksi Komin tasavallassa pedagoginen yliopisto on nyt liittymässä Syktykarin valtionyliopistoon, ja Pietarin insinööritalouden valtionyliopisto on liittymässä Talous- ja finanssiyliopistoon.

4. Teloitettavat: noin 110 oppilaitosta lakkautetaan.

Mutta takaisin huippuihin. On itse asiassa luonnollista, että yliopistomaailman kerma on vuonna 2010 perustanut *Johtavien yliopistojen yhdistyksen*, johon kuuluvat kaikki kansalliset tutkimusyliopistot, liittovaltionyliopistot sekä Moskovan ja Pietarin valtionyliopistot. Yhteensä lähes 40 oppilaitosta. Tämä yhdistys taitaa lobata ahkerasti Tverskaja-kadulla, opetus- ja tiedeministeriössä, jotta sen jäsenyliopistot pysyisivät myös vastedes huipulla.

T a p a n i K a a k k u r i n i e m i

Kirjoittaja toimii koulutuspäällikkönä Aleksanteri-instituutissa ja on käynyt sekä suurissa yliopistoissa että täiluokan filiaaleissa.